

บทบรรณาธิการ

วารสารสตรีนิยมไทย “จุดยืน” (stance : the thai feminist review) หรือที่เรียกสั้นๆ ว่า วารสาร “จุดยืน” จัดทำโดยศูนย์สตรีศึกษาและภาควิชาสตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สำหรับฉบับนี้ถือเป็นเล่มที่ 2 แล้ว หลังจากที่ย่างหายไปกว่า 7 ปี และเพิ่งได้มีโอกาสออกเล่ม 1 ไปเมื่อปลายเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2562 ที่ผ่านมา

ข้าพเจ้าขอระลึกถึงประวัติศาสตร์ของวารสาร “จุดยืน” อีกครั้ง เพื่อเป็นการย้ำ “จุดยืน” ทางวิชาการและเป้าหมายสำคัญของวารสารฉบับนี้ การจัดทำวารสารฉบับนี้ก็เพื่อสานต่อความคิดของ 2 ผู้ที่ริเริ่มก่อตั้งที่สำคัญ คือ อาจารย์ฉลาดชาย รมิตานนท์และรองศาสตราจารย์วิระดา สมสวัสดิ์ ผู้จัดตั้งศูนย์สตรีศึกษาขึ้นครั้งแรกในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2536 ที่กว่าสองทศวรรษที่ผ่านมา ทั้งสองท่านร่วมกับกัลยาณมิตรทั้งในและนอกสถาบันมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ช่วยผลักดันเคลื่อนไหว สร้างเสริมองค์ความรู้ เปิดพื้นที่พรมแดนความรู้อย่างกว้างขวางด้านสตรี เพศภาวะประเด็นสำคัญๆ ในสังคมไทย

การริเริ่มจากทั้งสองท่าน การสร้างศูนย์สตรีศึกษาขึ้นมา ยังถูกต่อเนื่อง ไม่เพียงใช้งานวิชาการต่อยอดสร้างองค์ความรู้เท่านั้น แต่ยังได้ทำงานเคลื่อนไหวไปพร้อมกัน ผ่านการอบรมคนรุ่นใหม่ เยาวชน นักศึกษา นักพัฒนา อาสาสมัครให้คำปรึกษาด้านกฎหมายแก่ผู้หญิง บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมให้มีความละเอียดอ่อนต่อผู้หญิง รวมทั้งผลักดันนโยบายและกฎหมายด้านความเท่าเทียมทางเพศ กิจกรรมที่ผ่านมาทั้งหมดนี้ มีเป้าหมายเพื่อให้สังคมไทยเกิดความเข้าใจใหม่ๆ เท่าทันต่อความรู้ความเข้าใจของสังคมไทยในเรื่องเพศภาวะ สร้างความเป็นธรรมทางเพศและความเสมอภาคในสังคมภาคส่วนต่างๆ โดยเฉพาะคนชายขอบ และขบวนการเคลื่อนไหวของผู้หญิงและกลุ่มคนข้ามเพศหลากแง่มุม

ในแง่นี้ วารสาร “จุดยืน” จึงถือเป็นอีกพันธกิจหนึ่งของศูนย์สตรีศึกษาและภาควิชาสตรีศึกษา เพราะสามารถเป็นเวทีนำเสนอความรู้ เปิดพื้นที่ความรู้ทางวิชาการออกสู่สาธารณะได้เป็นอย่างดี วารสารจุดยืนเริ่มจัดพิมพ์มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 และทำไปได้อย่างต่อเนื่องจนถึงปีที่ 5 พ.ศ. 2554 จากนั้น หยุดลงด้วยเหตุผลหลายประการ ไม่ว่าจะ ข้อจำกัดเรื่องงบประมาณ และกำลังคนทำงาน จนกระทั่งได้กลับมาในปีพ.ศ. 2562 สำหรับเล่มที่สองและเล่มต่อไป ไปก็เป็นการย้ำวัตถุประสงค์เดิมที่ว่า 1) ต้องการสืบสานเจตนารมณ์หลักของผู้ก่อตั้งและคณาจารย์นักวิชาการที่ช่วยเหลือองค์กรนี้มาตลอด 2) เพื่อเปิดพื้นที่วิชาการ เปิดความสนใจประเด็นสตรีศึกษา/สตรีนิยม เพศภาวะ-เพศวิถีศึกษา และเพศวิภาษ (Queer studies) อย่างต่อเนื่อง และ 3) เพื่อให้วารสารจุดยืนกลับสู่ฐานตรรกะเชิงการอ้างอิงวารสารไทยระดับชาติ ตามเกณฑ์ของ Thai-Journal Citation Index Center (TCI) อีกครั้ง จากเดิมเคยอยู่ในระดับ 3 (Tier 3) ให้เป็นที่ยอมรับในระดับที่สูงขึ้นต่อไป

สำหรับฉบับที่สองนี้ ถือเป็นปีที่ 6 (พ.ศ.2562) ว่าด้วย Theme สตรีศึกษา เพศภาวะศึกษาปัจจุบัน: จุดยืนในกระแสการเปลี่ยนแปลง ประกอบไปด้วย 3 บทความหลัก และงานเขียนแนะนำวิทยานิพนธ์ที่น่าสนใจ ดังนี้

บทความของพิชญา โฆษิตสวัสดิ์ เรื่อง Identity and Subjectivity Construction Among Thai Queer Schoolgirls and Lesbian Women (การสร้างอัตลักษณ์และตัวตนของนักเรียนหญิงเกย์และผู้หญิงไทย) ศึกษากลุ่มหญิงเกย์และหญิงรักหญิงในพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ชีวิตประจำวัน บทความนี้ศึกษาวิเคราะห์กลุ่มกรณีศึกษาทอมบอยที่เกิดขึ้นในโรงเรียน และกรณีศึกษาที่เป็นคนทำงานในโรงงาน-สถานที่ทำงาน กับปฏิบัติการการต่อรองของกลุ่มคนเหล่านี้ต่อบรรทัดฐานดั้งเดิมที่ยอมรับเพียงรูปแบบรักต่างเพศเท่านั้น การต่อรองของกลุ่มศึกษาเหล่านี้ก็กลับพบว่า ไม่เพียงถูกใช้เป็นกลยุทธ์ในการหลบหนีจากการถูกกดบังคับให้อยู่ภายใต้บรรทัดฐานแบบเดียวที่ตรึงแน่น แต่ยังช่วยปรับเปลี่ยนตำแหน่งแห่งที่ให้แก่มุขหญิงเกย์และหญิงรักหญิงเพื่อธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางเพศ การเป็นกลุ่มวัฒนธรรมย่อยที่ตอบสนองแรงปรารถนาแห่งชีวิตที่เป็นอิสระที่สามารถเลือกได้ของตน

ขณะที่ในมิติทางศาสนากับความสัมพันธ์หญิงชายในพื้นที่ครอบครัวก็พบความสัมพันธ์แนบแน่นกับความคิดเบื้องหลังทางศาสนา บทความเรื่อง ความรุนแรงในครอบครัวมุสลิมและอิทธิพลของแนวคิดการเชื่อฟังสามี ของ อัมพร หมาดเต็น ศึกษาแนวคิด “ตออะห์” (tta‘a) ของศาสนาอิสลาม ซึ่งหมายถึง การเชื่อฟัง ในกรณีของอัมพร หมายถึง การที่ภรรยาเชื่อฟังคำสั่งสามีอย่างไม่ขัดขืน ซึ่งเป็นหนึ่งในหลักคำสอนศาสนาอิสลาม บนพื้นฐานสังคมชายเป็นใหญ่ตามแบบวัฒนธรรมอาหรับ ที่สำคัญ ความคิดทางศาสนา ได้กลายมาเป็นพื้นฐานการจัดความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวระหว่าง สามี ในฐานะผู้นำ และภรรยาในฐานะผู้อยู่ภายใต้การดูแลจากการทบทวนข้อถกเถียงแนวคิดและใช้ตัวอย่างครอบครัวมุสลิมในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ อัมพร ก็พบว่าแนวคิด “ตออะห์” เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิด “การใช้ความรุนแรงในครอบครัว” ขึ้นในครอบครัวมุสลิมชายแดนภาคใต้ ที่ภรรยาต้องยอมรับเชื่อฟังตามสามีเพื่อแสดงความเป็น “ภรรยาที่ดี” แม้ว่าต้องพบกับสามีที่มักใช้ความรุนแรงทั้งทางร่างกาย วาจาและจิตใจก็ตาม การที่ภรรยาไม่ “ตออะห์” สามี ไม่เพียงหมายถึง การขัดต่อคำสอนทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการไม่สามารถอยู่ร่วมในสังคมมุสลิมได้ เพราะไม่ได้รับการยอมรับจากสามีและคนในชุมชน อัมพรเสนอว่า หากต้องการยกระดับงานเสริมสร้างความเสมอภาคระหว่างเพศให้เกิดขึ้นได้ จะต้องมุ่งไปที่การวิเคราะห์ความรู้เชิงลึกในการอธิบายหลักการศาสนา ขยายความเข้าใจการตีความหลักคำสอนศาสนาอย่างเป็นระบบ ส่งต่อความเข้าใจและการรับรู้ไปยังชุมชนวงกว้าง เพื่อลดการใช้ความรุนแรงในครอบครัวมุสลิมที่กำลังกลายเป็นปัญหาสังคมในชุมชนมุสลิมภาคใต้

จากภาคใต้สู่ภาคอีสาน และจากมิติทางศาสนาสู่มิติเศรษฐกิจ บทความของกนกวรรณ มะโนรมย์ เรื่อง เพศภาวะและวิพากษ์การแบ่งงานกันทำระหว่างหญิงชายในสังคมอีสาน กรณีศึกษาการค้าวัว ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงในการค้าวัวปัจจุบันภายใต้บริบททุนนิยมและโลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้นในภาคอีสานไทย เพื่อวิเคราะห์ประเด็นเพศภาวะ และระบบการแบ่งงานกันทำระหว่างหญิงชายในสังคมอีสาน กนกวรรณพบว่า แนวคิดการแบ่งงานกันทำระหว่างหญิงชายไม่น่าจะใช้ได้อีกต่อไป เมื่อสะท้อนจากกรณีเศรษฐกิจการค้าวัวในบริบททุนนิยมและโลกาภิวัตน์ เพราะความสัมพันธ์หญิงชายในพื้นที่งานดังกล่าวไม่มีลักษณะตายตัวในการจัดจำแนกงาน แต่กลับมีความสับสนไหล มีความหลากหลายภายในกลุ่มทั้งหญิงและชาย การเป็นแม่ค้าวัวที่ฆ่าของของผู้หญิงอีสานเกิดจากการที่ผู้หญิงนำทักษะความสามารถในการเจรจาการค้ามาใช้สร้างรายได้ให้ครอบครัว เพิ่มบทบาทผู้นำของผู้หญิงในครอบครัว ขณะที่ผู้ชายก็หันไปทำหน้าที่จัดการด้าน

อื่นๆ ในตลาด ดังนั้น กรณีตัวอย่างนี้จึงชี้ให้เห็นว่า เราควรทำความเข้าใจเรื่องระบบเพศภาวะในสังคมอีสาน ด้วยมุมมองความหลากหลายมากกว่า มุมมองแบบโครงสร้างหญิงชายในลักษณะคู่ตรงกันข้ามที่หยุดนิ่งตายตัวเกินไป จนลดความซับซ้อนของชีวิตและชุดความสัมพันธ์หญิงชายในปัจจุบัน

ส่วนงานเขียนสุดท้าย เป็น “วิทยานิพนธ์ปริทัศน์” แนะนำวิทยานิพนธ์ด้านสตรีศึกษาที่น่าสนใจ งานเขียนนี้แนะนำเรื่อง “ชีวิต “แม่ฮ้าง” และกลยุทธ์ในการอยู่รอดของผู้หญิงลาวในนครหลวงเวียงจันทน์ สปป.ลาว” ของ บุญเครือ จันทร์ศรี เป็นการนำเสนอประสบการณ์ชีวิตของผู้หญิง “แม่ฮ้าง” หรือผู้หญิงที่หย่าร้างสามี ภายใต้บริบทเชิงโครงสร้างครอบครัวและบรรทัดฐานเพศภาวะของสังคมลาวปัจจุบัน แม้ว่าในทางการเมือง รัฐบาลลาวเปิดพื้นที่ให้ผู้หญิงว่าด้วยความเสมอภาคทัดเทียมชายและภายใต้การพัฒนา แต่ในบริบทสังคมลาว ผู้หญิงลาวยังตกอยู่ภายใต้โครงกรอบอุดมการณ์เหย้าเรือน และวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมปลูกฝังให้ผู้หญิงมีความเป็นเมียและแม่ที่ดี ซึ่งผู้หญิง “แม่ฮ้าง” ยังถูกมองในแง่ลบ มิใช่ “แม่ยิง” ลาวที่ดีภายใต้อุดมการณ์เหย้าเรือนดังกล่าว

ทั้งหมดนี้ คือ วารสาร“จุดยืน”ฉบับที่สอง ปีที่ 6 ของศูนย์สตรีศึกษา พื้นที่ความรู้เปิดสู่สาธารณะ ด้วยจิตคารวะแต่ผู้ก่อตั้งและคณาจารย์ที่มงาน และขอบคุณผู้อ่านทุกท่านที่ติดตามงานความเคลื่อนไหว แล้วพบกันใหม่ในฉบับหน้าต่อไป

อรัญญา ศิริผล

บรรณาธิการ

รักษาการแทนหัวหน้าภาควิชาสตรีศึกษา